

NIEZDROWY (91) ai

niezdrowy (84), **niezdrow** (7).

W *pisowni rozłącznej* (51), w *łącznej* (40).

e *jasne*; -ow-, -ów.

comp i sup (3+1) (n(a))niezdrowszy.

sg m N niezdrowy, niezdrowszy (13), niezdrow (1); ~ (*attrib*) -y (5); ~ (*praed*) -y (8), -ów (1) *Oczko*. ◊ *G* niezdrow(e)go (1). ◊ *A* niezdrowy (1), niezdrow(e)go (1). ◊ *I* niezdrowym (1). ◊ *f N* niezdrowa (3), niezdrowa (1), niezdrow(a), n(a)niezdrowsz(a) (6); ~ (*attrib*) -a (1); ~ (*praed*) -a *GórnRozm* (2), -a (1) *KlonWor*. ◊ *G* niezdrow(e)j (3). ◊ *D* niezdrow(e)j (1). ◊ *I* niezdrową (1). ◊ *n N* niezdrowé (18), niezdrowo (4); -é (1), -(e) (17); ~ (*attrib*) -é (2); ~ (*praed*) -(e) (16), -o (4); -o *BierEz*, *Mącz*, *ReszPrz*; -(e) : -o *GlabGad* (9:1). ◊ *G* niezdrow(e)go (4). ◊ *A* niezdrow(e) (2). ◊ *I* niezdrowym (1). ◊ *pl N m pers* niezdrowi (1). *subst* niezdrow(e), niezdrowsz(e) (16). ◊ *G* niezdrowych (3). ◊ *D* niezdrowym (1). ◊ *A subst* niezdrow(e) (6). ◊ *I m* niezdrow(e)mi (1). ◊ *L* niezdrowych (1).

Składnia comp: niezdrowszy niż co (2), tym niezdrowszy (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII w*.

1. *Taki, który nie wykonuje niektórych swoich funkcji życiowych lub wykonuje je źle; insanus* *Modrz*; *cachectes, morbidus, morbosus Cn* (29) : *BierEz* R3; *FalZioł* IV 11d, 52a; Czemu wżitkie członki są niemocne gdy żołądek ieft nie zdrowy. *GlabGad* E8; Twarz blada wkażue człowieka nie zdrowego, wżakoż złołnego *GlabGad* N2v, H4v; Máćice wślytki w winnicách y drzewá figowe/ Zaráził ye frogim czerwim iż były nyzdrowe *LubPs* Yv; Rzeźnicy aby wrzedliwego albo fłkótego/ y ktorymkolwiek innym obyczáiem niezdrowego bydlá niebili *GroicPorz* f4v; gdzye tám chował miłofnicę s Czech/ rzeczoną Rokicyáná/ kthora była nie pośpolithy cudności/ ále głowy niezdrowey *BielKron* 376v; *SienLek* 17v, 33v; *BielSat* B4; *WujJud* 34v; *Oczko* 11v; *BielRozm* 13; Widziłz dobrze/ zem zawříze chora biała głowá: Prośzę byś mi dał pokoy/ bom y tak nie zdrowá. *KlonWor* 59.

niezdrowy od czego (2): ci od mléczna abo od ryb niezdrowi/ drudzy zaś i mięfa dlá te⁸⁰ odstępuią *MurzNT* 13v; *Oczko* 4.

niezdrowy w czym (1): ze niezdrowy wkozdy m członku zwłaszcza in Priapo iako długo trwac nie moze *ActReg* 71.

W połączeniu szeregowym (1): Żadnego nie mařz dořwiadczenia albo wybierania żony, iedno iaka fie nagodzi mieć mułifz. Bądż to gniewliwa abo řzalona/bądż řzkarada bądż řmierdząca, abo nie zdrowa *BielŻyw* 109.

W przeciwstawieniu: »zdrowy ... niezdrowy« (4):*FalZioł* IV 2c, V 12v; bo w ten czás ieden drugiego miłofnią záraża/ tak/ iáko niezdrowe oko/ vprzeimie we zdrowe pátrząc záraża ie chorobą. *GórnDworz* Cc4; *KlonWor* ded **3v.

W charakterystycznych połączeniach: niezdrowe(-y, -a) bydló (2), członek, człowiek (3), drzewo, dziąsło, głowa, krew, oko, owca (2), pęchyrz, płuca, ręka, zęby, żołądek.

Zwrot: »czynić niezdrowym« (1): á tak krew zaraża y czyni ią nie zdrową *GlabGad* H4v.

Wyrażenie: »ciało niezdrowe« = trąd (1): á była dwoiá nieczyřtość/ iedná duřzna przez grzech/ druga przez ciało niezdrowe/ to ieft trąd. *BielKron* 36v.

Szereg: »niezdrowy i szalony« (1): á prze czyie zdrowie pijąc/ łámi siebie niezdrowemi y łzalonemi czyniá [seipsos insanos faciunt]. *ModrzBaz* 52v.

W przeni (1) :

Wyrażenie: »myśl niezdrowa« (1): Iáko myśl twoiá niezdrowa/ do zdrowia iy przywiedzie [Quomodo mens a sanitate aliena tua ad sanitatem illum reducet?]? *ModrzBaz* 68.

a. *W funkcji rzeczownika* (1) :

W połączeniu szeregowym (1): á Kryftus tylko pracuiącym przeftępcom/ obćięzliwym/ grzełnym/ y niezdrowym/ do łiebie każe przychodzić. *KrowObr* 144v.

2. *Taki, który powoduje chorobę lub przyspiesza jej rozwój; insalubris Mącz, Calep, Cn; pestilens Mącz, Cn; morbificus Mącz; noxius Modrz; alienus salutis, gravis, intempestus, morbum afferens a. faciens a. incitans Cn* (62) : *FalZioł* V 36; Acźkolwiek wŕzytkie ryby łą nie zdrowe wŕzakoź iedne więcey niź drugie *GlabGad* H8; Cźemu picie wody zimney nie zdrowie [!] iefth *GlabGad* K8, K8v, D6v, G4, G4v, G6 [2 r.] (25); *Morbificus*, Chorobę przinoŕzający/ niezdrowy. *Mącz* 232a; *Pestilens locus*, Mieŕcá morowym powietrzem zárázone. I teź nie zdrowe. *Mącz* 294d, 366b [2 r.]; *SienLek* 6v, 11, 94; Gdyź tu wierę ná tyle mieŕzkánie nie zdrowe/ Y zárázenie głowie s tych łmrodow gotowe. *HistLan* C3; *Calep* 541a; *VotSzl* D2v.

niezdrowy komu (7): *FalZioł* IV 12d, V 37; Zafię Ięczmienny chleb iefth cirpki przeto więcey wyŕfułza niźli tuczy, á tak iefth nie zdrowy zwłáŕzcza płci ŕubtilney. *GlabGad* G6, H8, I; Drugdy teź dobre pokármy niezwyčáynym łą niezdrowe. *SienLek* 4; *SkarKazSej* 704b.

niezdrowy ku czemu (1): Ale w winie [...] czo na dole to łie z łagrem zmiełza á tak miáłŕze będzie j ku piciu nie zdrowe *GlabGad* Kv.

W przeciwstawieniu: »zdrowy ... niezdrowy« (3): iź chcemyli zdrowemi być/ niemamy nic nie zdrowego wŕzywać. *GliczKsiąź* D6; *ModrzBaz* 8; chćiał mieć od tego Medyká/ chćiał Chirurgá/ ktorzyby rozume^m/ náuką y experiencyą/ tego dochodźili/ co dla ktorey choroby zdrowo/ co niezdrowo. *ReszPrz* 11.

W charakterystycznych połączeniach: *niezdrowy(-a, -e) chleb* (4), *ciasto* (2), *gruszki, krupy, małmazyja, miesce, mieszkanie, mięso* (3), *mleko* (3), *owoc* (3), *picie* (2), *piwo, plugawość, pokarm* (2), *powietrze, ryby* (6), *łłustość* (2), *wieczera, wodność, zioło*.

Szeregi: »niezdrowy, (a) nieczysty« (2): A przychodzi takowa niemocz dzieciom z wielkie⁸⁰ ozłania mlekiem nieczyłtym/ nie zdrowym *FalZioł* V 43, V 42v.

»strawniejszy i nie tak niezdrowy« (1): Bowiem łol ma w łobie moc wyŕfułzania wŕzelkie wilgoti, á tak y łipkołć z ikier odeymuiąc czini ie łtrawnieyŕze y nie tak nie zdrowe. *GlabGad* Iv.

»zagniły i niezdrowy« (1): A kiedy teź przypádnie z morzá zágniłego/ [...] Ze zágniłe powietrze y niezdrowe będye/ Ze y ludzyom y zyołom/ będye łzkodzić wŕzędzye. *RejWiz* 149v.

»zdrowy albo (i) niezdrowy« (3): Kto chce więcey czytać o ziołach albo y o owocach zdrowych albo nie zdrowych, gdyź to w Herbarzu polłkim naydzie dołić łzyroko *GlabGad* I6v, H4v, I8v.

Przeni: *Taki, który jest szkodliwy [w tym: komu* (6)] (8) : *BierEz* M4v; Nie łzukayćiełz czyłtern nowych/ thu wáłzym dułzam niezdrowych/ w ktorich łą wody łmrodliwe/ zbawieniu bárzo łzkodliwe. *ArtKanc* P4v; *GórnRozm* B; głowę/ bliłką niebá/ zráziło [szczęŕcie] W głęboką záłoŕć

pędem wichrowym/ Nákrywa rádość žalem niezdrawym. *ZawJeft* 36; Iáko płonne grufzki z láfu przełádzone lepłzy owoc rodzą: [...] Ták y młodym niezdrawe iełt wychowánie domowe. *SkarKaz* 420b.

W połączeniu szeregowym (1): ále iákich żywotow ci pánowie włzyłcy vzywác mułżą/ to iuż oczy náłze częłto widáią. Bo bezbożnych/ nieuczćiwych/ drapieżnych/ fwowolnych/ opiłych/ niełpokoynych/ niezdrawych/ niebełpiecznych *RejZwierc* 131v.

W przeciwstawieniu: »zdrowy ... niezdrawy« (2): A o Trybunale co rozumiełz/ z drowyli iełt Rzeczypołpolitey czy nie zdrowy? *GórnRozm* K4v, Cv.

Synonimy: 1. *blady, bolący, bolejący, chory, cierpiący, mdły, niedołężny, niemocny, obrażony, osłabiał, osłabiony, ranny, słaby, ułomny, upadły, zarażony;* 2. *nieczysty, niestrawny, zagniły.*

Cf **ZDROWY**